

Stanowisko *Knautia kitaibelii* (Dipsacaceae) na Wyżynie Miechowskiej

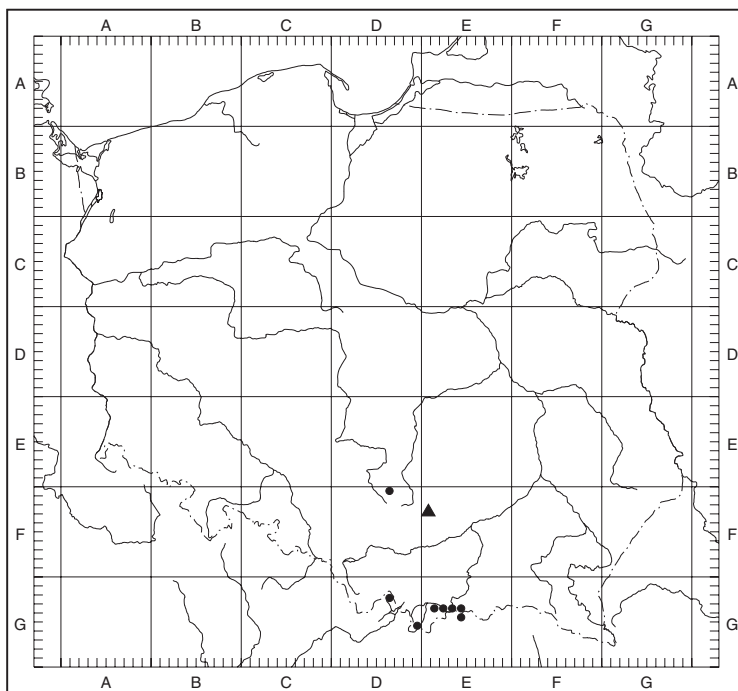
Knautia kitaibelii (Schult.) Borbás (świerzbica karpacka) to roślina o niewielkim zasięgu ograniczonym niemal wyłącznie do Karpat Zachodnich; poza tym pasmem górskim ma tylko nieliczne, rozproszone stanowiska. Uważana jest za subendemit zachodniokarpacki (PAWŁOWSKI 1977; PIĘKOŚ-MIRKOWA i in. 1996). W Polsce jej stanowiska znane są z Babiej Góry, Tatr i Pienińskiego Pasa Skałkowego (ZAJĄC & ZAJĄC 2001); szczególnie pospolita jest w Pieninach, gdzie rośnie od podnóża po najwyższe szczyty.

Poza górami, jedyne dotychczas znane miejsce występowania tej rośliny zostało podane przez BROWICZA i GOSTYŃSKĄ (1956) z okolicy Kroczyca (około 400 m n.p.m.) na Wyżynie Częstochowskiej. Autorzy ci obserwowali kilka osobników na Górze Berkowej (Górze Zborów) w kserotermicznej murawie na półce skalnej. Równie nielicznie roślina występowała na skraju ciepłolubnych zarośli na skale wapiennej na południe od szosy Żarki – Pradła w pobliżu poprzedniego stanowiska. Jeden osobnik rósł w silnie spasionej murawie na górze Jastrzębnik położonej na północ od Kroczyca między Skałami Kroczyckimi a wsią Kostkowice. Występowanie świerzbnicy karpackiej na Górze Berkowej – obecnie rezerwat przyrody „Góra Zborów” – zostało potwierdzone przez SENDKA (1977) i MICHAŁSKĄ (1994).

Nowe, położone poza górami, stanowisko omawianego gatunku znajduje się w rezerwacie „Biała Góra” (414 m n.p.m.) na Wyżynie Miechowskiej (kwadrat ATPOL EF 20 – Ryc. 1). Liczna populacja *Knautia kitaibelii* rośnie tu w kserotermicznej murawie reprezentującej zespół *Inuletum ensifoliae* (związek *Cirsio-Brachypodium pinnati*). Zbiorowisko to zajmuje południowe stoki niewielkiego kredowego pagórka, na płytkiej rędzynie wapiennej. Świerzbica karpacka obsiewa się też na skraju murawy i pola ornego. Osobniki są bujne, zwykle wielopędowe z licznymi kwiatostanami barwy kremowej. Pędy osiągają 70–80 cm wysokości. Roślina zareagowała wyraźnym zwiększeniem liczebności na przeprowadzony ostatnio zabieg odsłonięcia muraw przez usunięcie z rezerwatu części drzew i krzewów. W latach 2001–2002 populacja składała się z kilkuset osobników.

Poniższe zdjęcie fitosocjologiczne ilustruje skład zespołu *Inuletum ensifoliae* z *Knautia kitaibelii*.

Data: 5.07.2002 r., nachylenie: 10°, ekspozycja : SSW, pokrycie w warstwach: b – 3%, c – 98%, pow. zdj.: 100 m². Liczba gatunków w zdjęciu: – 43. **Ch. *Inuletum ensifoliae*:** *Inula ensifolia* 2.2, *Aster amellus* +, *Cirsium pannonicum* +, *Linum flavum* +; **Ch. *Cirsio-Brachypodium pinnati*:** *Melampyrum arvense* 2.1; *Veronica austriaca* +; **Ch. *Festucetalia valesiacae*:** *Thesium linophyllum* 1.1, *Thymus austriacus* +2, *Th. glabrescens* +2; **Ch. *Festuco-Brometea*:** *Brachypodium pinnatum* 3.2, *Carex humilis* 3.2, *Asperula cynanchica* 1.2, *Prunella grandiflora* 1.2, *Euphorbia cyparissias* 1.1, *Anthyllis vulneraria* subsp. *polyphylla* +, *Campanula glomerata* +, *Centaurea scabiosa* +, *Plantago media* +, *Polygala comosa* +, *Potentilla heptaphylla* +, *Sanguisorba minor* +; **Inne:** *Briza media* 2.1, *Medicago falcata* 1.2, *Cruciata glabra* 1.2, *Carlina acaulis* +2, *Arrhenatherum elatius* +, *Campanula persicifolia* +, *Carpinus betulus* c +, *Centaurea jacea* +, *Cornus sanguinea* b +, c +, *Cytisus ruthenicus* +, *Frangula alnus* c +, *Geranium sanguineum* +, *Hypericum perforatum* +, *Juniperus communis* b +,

Ryc. 1. Stanowisko *Knautia kitaibelii* (Schult.) Borbás w rezerwacie „Biała Góra” (▲) na tle rozmieszczenia tego gatunku w Polsce (według ZAJĄC & ZAJĄC 2001).

Fig. 1. Locality of *Knautia kitaibelii* (Schult.) Borbás in the “Biała Góra” reserve (▲) against the background of distribution of this species in Poland (according to ZAJĄC & ZAJĄC 2001).

Knautia kitaibelii +, *Lotus corniculatus* +, *Primula veris* +, *Quercus robur* c +, *Rhinanthus serotinus* +, *Rosa* sp. c +, *Trifolium pratense* +, *Viola collina* +.

Nowe stanowisko *Knautia kitaibelii* zasługuje na uwagę, wyznacza bowiem – wraz ze stanowiskami z okolic Kroczyce – północną granicę ogólnego zasięgu gatunku. Ponadto wzbogaca o następny takson liczbę 126 górskich roślin naczyniowych mających w Polsce stanowiska niżowe (ZAJĄC 1996). Populacja na Białej Górze jest liczna i wydaje się, że jest tam bezpieczna pod warunkiem czynnej ochrony, zapobiegającej zacienieniu muraw przez drzewa i krzewy. Obecnie ta światłolubna i przywiązana do podłoża wapiennego roślina znajduje w rezerwacie bardzo dobre warunki rozwoju.

Summary. Locality of *Knautia kitaibelii* (Dipsacaceae) on the Miechów Upland (Wyżyna Miechowska, S Poland). A new station of the mountain species *Knautia kitaibelii* (Schult.) Borbás is described. It is located in the “Biała Góra” reserve on the Miechów Upland. The plant grows in xerothermic grassland *Inuletum ensifoliae* (*Brachypodium pinnati* alliance) on the southern slope of a hillock (414 m a.s.l.), on soils of the rendzina type originated from chalk marl. Its population numbers hundreds of individuals. It is the second non-mountain station of the species in Poland. With the earlier discovered site near Kroczyce on the Częstochowa Upland, it marks the northern limit of the geographical range of the species.

LITERATURA

- BROWICZ K. & GOSTYŃSKA M. 1956. Nowe stanowiska rzadkich roślin w Polsce. – Sprawozd. Pozn. Tow. Przyj. Nauk **1**(46), 1: 75–80.
- MICHALSKA D. 1994. Zmiany we florze i szacie roślinnej w rezerwacie „Góra Zborów” w ostatnich dwudziestu latach. – Fragn. Flor. Geobot. Ser. Polonica **1**: 181 – 207.
- PAWŁOWSKI B. 1977. Szata roślinna gór polskich. – W: W. SZAFER & K. ZARZYCKI (red.), Szata roślinna Polski, **2**. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Kraków.
- PIĘKOŚ-MIRKOWA H., MIREK Z. & MIECHÓWKA A. 1996. Endemic vascular plants in the Polish Tatra Mts. – Polish Bot. Stud. **12**: 1–107.
- SENDEK A. 1977. Rośliny naczyniowe rezerwatu „Góra Zborów”. IV – Roczn. Muz. Okręgowego w Częstochowie. Przyroda **1**: 55–67.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. ss. xii + 716. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- ZAJĄC M. 1996. Mountain vascular plants in the Polish lowlands. – Polish Bot. Stud. **11**: 1–92.
- RÓŻA KAZMIERCZAKOWA, *Instytut Ochrony Przyrody PAN, al. Mickiewicza 33, PL-31-120 Kraków, Polska; e-mail: kazmierczak@iop.krakow.pl*

Przyjęto do druku: 18.07.2002 r.

Stanowisko *Potamogeton praelongus* i *P. gramineus* (Potamogetonaceae) na Wyżynie Małopolskiej

Rodzaj *Potamogeton* L. (Rdestnica), obejmuje w Polsce 19 gatunków i 8 mieszańców (ZALEWSKA-GAŁOSZ, informacja ustna). Rośliny należące do tej grupy to przede wszystkim rośliny wodne, występujące zarówno w stojących, jak i płynących wodach słodkich i słonawych (SZAFER i in. 1953).

Na Wyżynie Małopolskiej znane jest (jak dotąd) występowanie 12 taksonów należących do rodzaju *Potamogeton*, przy czym są to w większości gatunki występujące rzadko, bądź bardzo rzadko (na kilku lub kilkunastu stanowiskach). Tylko trzy spośród nich to gatunki „pospolite”, posiadające tu swoje liczne stanowiska na mniej więcej całym obszarze. Do tych należy: *Potamogeton natans* rdestnica pływająca, *P. lucens* rdestnica połyskująca oraz *P. crispus* rdestnica kędzierzawa (por. ZAJĄC & ZAJĄC 2001).

W północno-wschodniej części Wyżyny Małopolskiej w latach 2000–2001, znalezione zostało nowe stanowisko dwóch rzadkich w środkowej i południowej Polsce roślin – *Potamogeton praelongus* rdestnicy wydłużonej i *Potamogeton gramineus* rdestnicy trawiastej. Gatunki te nie były, jak dotąd, notowane na obszarze Wyżyny Małopolskiej.

Potamogeton praelongus Wulfen jest gatunkiem należącym do elementu cirkumborealnego (HULTÉN & FRIES 1986), posiadającym w Polsce południową granicę zwartego zasięgu ogólnego (ZALEWSKA-GAŁOSZ, npbl.). Gatunek ten występuje w wodach